

ker såvel tekst som noter. Det er imidlertid ikke tilfældet, idet henvisninger til noteapparatet ikke er konsekvent gennemført!

Disse svagheder ved bogen ændrer naturligvis ikke ved det faktum, at Ole Frantzen har foretaget en indgående og veldokumenteret behandling af sit emne og ved sin anvendelse af det omfattende arkivmateriale kunnet fremdrage interessante og hidtil upåagtede elementer i dansk-norsk flådepolitik i perioden 1769-1807.

P. C. Willemoes Jørgensen

Ole Feldbæk: *Denmark and the Armed Neutrality 1800-1801. Small Power Policy in a World War.* (Københavns Universitet, Institut for økonomisk historie, publikation nr. 16; København, 1980). 308 s.

Den foreliggende bog er på flere måder et opgør med den traditionelle opfattelse af Det væbnede Neutralitetsforbund 1800-1801: Forbundet, der aldrig nåede at blive fuldt effektivt, var ikke blot en episode i den omfattende europæiske konflikt, det var i højeste grad en politisk realitet i årene 1800 og 1801 – og den danske deltagelse heri kan ikke bare ses som et udslag af en sangvinsk og inkonsekvent udenrigspolitik, den var tværtimod i udstrakt grad baseret på en velovervejede bedømmelse af dobbeltmonarkiets interesser og muligheder.

Feldbæk har sat sig som mål dels at undersøge formuleringen og udførelsen af de diplomatiske, økonomiske og militære elementer i den danske udenrigspolitik omkring 1800, dels at bidrage til en bedre forståelse af de vilkår, som en stormagtskonfrontation byder de mindre stater. Hans bog må siges til fulde at opfylde disse mål.

I et indledende kapitel trækkes hovedlinierne i det 18. århundredes dan-

ske udenrigspolitik op. Den danske regering førte gennem det meste af århundredet en udpræget defensiv neutralitetspolitik, hvor hævdelser af snævre kontrabande- og blokadedefinitioner og principper om »frit skib-fri ladning« og retten til at afvise visitation af konvojerede handelsskibe afbødedes af en særdeles praktisk holdning i de enkelte situationer, hvorved regeringen holdt sig fri af mere alvorlige konflikter først og fremmest med den store sømagt England.

Konvojering, der gennem århundredet havde været den absolutte undtagelse, blev med den omfattende franske kaperkrigsførelse fra 1797 et markant træk i den danske neutralitetspolitik, der hermed antog en klart offensiv karakter og bragte regeringen på kollisionskurs med England, da denne magt fra 1798 igen begyndte at gøre sig stærkere gældende til søs.

Konfrontationen med England blev efter nogle mindre sammenstød en realitet i sommeren 1800, hvor London besluttede at sætte magt bag sit krav om en dansk opgivelse af den offensive neutralitetspolitik.

I de efterfølgende kapitler behandler Feldbæk den danske regerings majsommelige manøvrering mellem hensynet til dobbeltmonarkiets handel og skibsfart og hensynet til rigets sikkerhed, som Rusland siden 1773 betragtedes som værende garant for. Begivenhedsforløbet analyseres fra indgåelsen af den dansk-engelske konvention i august 1800 og etableringen af Det væbnede Neutralitetsforbund i årets slutning over den militære konfrontation på Københavns Red i april 1801 til den efterfølgende danske accept af den engelsk-russiske konvention i oktober 1801, der indebar konvojpolitikens sammenbrud.

Ved inddragelse af et stort – fortrinsvis utrykt – kildemateriale, der

omfatter notater og korrespondancer af både officiel og privat karakter lykkes det forfatteren at kaste lys over den danske regerings virksomhed i en yderst anspændt situation. Bogen giver et glimrende indtryk af tidens komplicerede diplomatiske spil, hvor meget afhæng af evnen til og mulighederne for at trække afgørelser ud, indtil pålidelige efterretninger om udviklingen i andre hovedstæder kunne indløbe.

Bogen koncentrerer sig naturligt om forholdene i København, hvor udenrigsminister Christian Bernstorff og kronprins Frederik tegnede firmaet; men også udviklingen i Skt. Petersborg og London – i mindre omfang også i Berlin, Stockholm og Paris – følges indgående med henblik på at klarlægge de skiftende udenrigspolitiske konstellationer, som den danske regering måtte søge at tage højde for.

Det væbnede Neutralitetsforbunds medlemmer udgjorde en broget samling, og forfatteren fremdrager på udmærket måde de store interesseforskelle, der bogstavelig talt fra starten gjorde forbundet til et yderst problematisk middel i dansk udenrigspolitik.

Men den danske regering holdt ikke desto mindre fast ved forbundsiden; valget stod – siger Feldbæk – mellem en kortvarig krig med England eller en sønderlemmelse af dobbeltmonarkiet, og regeringen traf sit »valg« med åbne øjne.

I det hele taget tegner bogen et langt mere nuanceret billede af »ulykkesfuglen« i dansk udenrigspolitik, som Chr. Bernstorff er blevet kaldt, end det, der traditionelt præsenteres. Den unge Bernstorff stod i en situation, der adskilte sig markant fra de vilkår, hans store forgængere og navnefæller havde arbejdet under. De udenrigspolitiske

forhold havde fra slutningen af 1790'erne antaget en langt mere preserende og uoverskuelig karakter. Feldbæk viser, at udenrigsministeren arbejdede både velovervejede og målbevidst, og at hans vurderinger – også af den russiske zars hensigter – ofte viste sig at være korrekte. Kun på ét – om end yderst vigtigt – felt synes hans dømmekraft at have svigtet: han forstod ikke, at neutralitetsprincipperne var af altafgørende betydning for England – eller også *ville* han ikke forstå det; Feldbæk lader spørgsmålet stå åbent. Denne manglende evne eller vilje til at indse, at London ligeså lidt kunne bøje sig for forbundets neutralitetsprincipper, som København kunne lægge sig ud med Skt. Petersborg, ligger tydeligvis også bag Bernstorffs meget omtalte ændringsforslag til konventionen med England i august 1800.

Det er en meget velskrevet og veloplagt bog, Feldbæk har begået, og han har formået at præsentere sit omfattende og uensartede materiale på en særdeles overskuelig og meget overbevisende måde. Bogen indeholder ganske vist mange gentagelser og overlapninger, men det kan næppe være meget anderledes, når begivenheder skal følges og analyseres både i København og i andre hovedstæder.

Ud over en almindelig bibliografi og arkivalieoversigt er bogen forsynet med et værdifuldt kapitel, der behandler både litteraturen, det trykte og det utrykte kildemateriale. Der gemmer sig i dette kapitel også udmærkede betragtninger vedrørende beslutningstagerne og deres diplomater.

Bogen afsluttes med noteapparat, register og dansk resumé.

P. C. Willemoes Jørgensen